

Magyar-román Szemle.

III. évfolyam.

Kolozsvár, 1897. márczius.

3. füzet.

A ROMÁN KÖZSÉG ÉS TEMPLOM ALSÓ- FEHÉRMEGYÉBEN.

Rátérünk az alsó-fehérmegyei román *község* és *templom* leírására.

A *községet* (sat¹) illetőleg meg kell különböztetnünk a *havasi* községet a *lapályon* elterülő községektől. Azokban a házak, házcsoportok, szétszórtak, ezekben egy csomóban fordulnak elő. A kétféle község képe és belső élete sok tekintetben elütő.

A megye havasi része igen jelentékeny. Abrudbánya, Verespatak, Zalathna vidéke nagy keretű. Az Aranyos és Om-poly melléki hegycsoport lenyúlik egészen N.-Enyedig, Gyula-Fehérvárig, Alvinez és Szarakszóig — majdnem tiszta románsággal.

A havasi község (sat muntenese) gyakran több mért-földnyi területen fekszik, egyes szétszórt házakból és házcsoportokból áll. Egy-egy hegytetőn, hegyoldalon, lehetőleg erdők közelében néhol egy-egy család házat, néhol valamely ezélből egyes telep, menedéket épített magának, lábas jószágainak. Az erdőt mindegyre irtotta maga körül. A családtagok szaporodásával épült a második, a harmadik ház, így keletkezett a házcsoport. A fát senki sem kimélte. Az irtás többféle okokból történt, leginkább azért, hogy egy kis logelőhöz, kaszállóhoz, szántóföldhöz juthasson a család. Ezen okból a lakosság még az erdőgyújtásoktól sem idogenkedett.

¹) *Sat*, s. village, albánul; *fsat*, falu, (*Cihac*, Dict. d'étym. 719 l.) A románság átvette a ószláv *Sadu-t*, (planta, fructus. arbor), s illetőleg az igét *saditi*, románul: *sădesc.* plantare, ültetni; *văsad*, átültetésre alkalmas plánta. E szócsaláddhoz tartozik a román *seliște*; szlávban *seliste*, tentorium, habitatio, aula. Innen van az országban a sok *Selistye* község, és helynév.

Idővel az erdőségek elpultultak, az egyes házak és házcsoporthoz az egyes hegygerinceken, hegyoldalakon egészen védtelenül maradtak hátra szétszóródva. A népnek erdőpusztítási szenvedélye később megnehezítette az életmódot. A köpárul maradt hegyoldalak termőképese földjét lehordotta, elmosta a vízár, nem maradt hátra se erdő, se legelő. Az új erdőtörvény sokat segített a bajon, az erdőtalaj befásítása nagy mértékben foly, a mai nemzedék azonban ennek az intézkedésnek az áldását élvezni nem fogja, sokat kell fáradnia, tűrnie, hogy megélhessen.

A közigazgatás a szétszórt házcsoporthoz, jószágtelepeket egy-egy községbe egyesítette. Így támadtak az Érc-hegység jelentékenyebb községei, mint *Bucsum* (4532 lakossal), *Abrudfalva* (Abrud-Sát, Abruzel) (4375 l.), *Szohodol* (4248 l.), *Kerpenyes* (1393 l.), *Muska* (1383 l.), *Korna* (789 l.), *Trimpoele* (1013 l.), továbbá *Valea-Doszului*, *Galacz*, *Fenes* stb. bár ez utóbbiak már a modern falu benyomását teszik a szemlélőre.

Az erdők kipusztítása után a havasi községekben is alakultak központok. Ez rendszeren a templom. A templom mellett van építve a papilak, az iskola, egy-egy koresma; felüti tanyáját egy-egy zsibárus. A község háza is ezen központok közelében van építve. Utczáról a havasi községekben szó sincs. A falurészek nem utczák, hanem hegyrészek, vagy más jelentőségük után nevezik el. Így Bucsum több részből áll: Bucsum-Cserbu, B.-Poioni, B.-Sásza, B.-Szát, B.-Muntari, B.-Valea-Alhá, B.-Isbita, mértföldnyi távolságokban egymástól. A Bucsumokat összevéve a románság *Bucsumani* gyűjtőnéven ismeri.

A falut az utazó a havasokban hiába keresi. A közutakat az ösvények pótolják; egy-egy mezei út van fentartva egyik házcsoporthoz a másikig. A közlekedés többnyire lóháton történik. Kertekről alig lehet szó; leginkább burgonyát termel a nép, a mely a keményebb éghajlat daczára elkészül. Gyümölcs dolgában is szegényesen áll a havas. Szilva, cseresznye gyakoribb; alma, körtve ritkább. A kerítések inkább a szarvasmarhák pusztításai ellen tartatnak fenn; a szénatermő helyek is kötőmegekkel, vagy fenyőrudakkal vannak körülvéve, ezzel biztosítják a jobb termést.

A havasi község-részek a Balkán-félszigeti *cătunok* benyomását teszik az emberre. Az Érezhögységben voltaképen külön álló *praediumok*, ingatlan jószágrészek voltak, miket a tulajdonos, itt leginkább a kincstár, néhol más birtokos különböző ezélokából telepített be, a bányák művelése, vagy erdők kihasználása tekintetéből. A *praediumok* lakossága bizonyos szolgálmányokkal tartozott a földesurnak. 1848-ban a havasok népe szabad állampolgári jogokhoz jutott, a miket a maga községében a törvény értelmében szabadon gyakorolhat.

A havas nomenclaturája, belélete egészen román. *Abrudbánya*, *Zalathna*, *Verespatak* csekély magyarsága csak önvédelemre szorítkozik, hogy egészen el ne románosodjék. A piacezi nyelv mindenütt a román. Az egész Érezhögység ugyanis román hatás alatt áll. Nem csodálható, ha ott speciális román élet keletkezett, a mely semmiféle idegent nem tűr, mindent magában olvaszt s megrománosít.

Az a nézet uralkodik s ennek maga *Hunfalvi János* is kifejezést ad, hogy a havasok községei székely telepítések. A házak építésében s a havasi nép öltözetében, testalkatában az utazók meg is kapják az ismertető vonásokat. *Hunfalvi* azt állítja, hogy a nemzeti fejlődelmek eszközölték volna a telepítéseket. Kismérvű székely telepítés feltételezhető, nem állhat meg azonban az állítás, mert a községek nomenclaturájában semmi székelyes, semmi magyar nincs. Hogy a székelyek román nevű községeket alapítottak volna, feltételezni nem lehet. A kisebb mérvű székely telepítés a már itt lévő románság közt történhetett, a mely a székely telepéseket egészen elnyelte, nem hagyván mást hátra, mint a családnévüket az egyes községekben. Erről különben más helyütt bővebben megemlékeztünk.

A havasi községi életet illetőleg az ma már szabályozva van közigazgatási törvényeink által.

Régbben azonban az másképp volt: „Régbben, írja *Frânc Teofil*¹, a havasi községek szóles alapon nyugvó helyi

¹ Magyar birodalom földrajza, Budapest. 1886. 687. lap.

² *Frânc Teofil* és *Candrea György*: Româniî din Munții apuseni, București, 1888. 111. lap.

autonomiának örvendettek; mikor általános ördokről volt szó, minden lakosnak joga volt a község házára menni, ott tanácskozni s határozni. A község képviselői választottak voltak. Választójoggal birt, a vagyona tekintet nélkül, mindenki, úgy hogy a szó valódi értelmében a községekben az *általános szavazati jog* (suffrage universel) uralkodott. Minden héten egy nap volt meghatározva, a melyen megjelentek az ügybajos felek a *falu öregei* (bătrâni satului), a kik *nagy esküdteknek* (jurații cei mari) is nevezettek, együttvéve *bizottságnak* (comitet), *székállóknak* (scăuneni), s a melyen a nép mondása szerint, törvényt tartottak (șe țin legi).“

Erről az általános szavazati joggal biró havasi román községről a világ mit sem tud. A „comitet“ szót a nép nem ismeri, tehát így nem is nevezhette a község tanácsát.

Hanem áll az, hogy úgy a havasi, mint a havasalji román községekben a nép három osztályra van osztva. Az osztályozásnál leginkább a vagyoni állapot dönt. Az első osztályhoz *fruntașii* (előkelők), a másodikok a *mijlocașii* (közoposok), a harmadikhoz a *oameni de rând* (közrendűek) tartoznak. A közjogokban, a közterhekben a lakosok ezen osztályozásuk szerint részesülnek. Az előkelők többet fizetnek különböző helyi rovatokban, de több jogot is élveznek. Ezek egyáltalában több tekintélynek örvendenek s szavuknak nagy sulya van.

Különben a román község lakosai felosztatnak még így is: *fețe bisericesti* (egyházi személyek), *diregătorii satului* (falusi előljárók) és *popor* (nép). Az egyház a községgel összeforrt, a politikai községet a román nem képzelte különállónak az egyházi községtől. Ma már, hogy a törvények igen világosak e tekintetben, a román ember szívósan ragaszkodik az egyházi községéhez, autonomiájához, míg a politikai községtől egyre idegenebb s a míg egyházától semmit megtagadni nem tud, addig a politikai terheire nézve szereti, ha először felvilágosítják.

A falusi előljárók élén régebben a *biró* (birău) állott, a ki mellő a falu hat becsületes, értelmes öreget (cănunți, cărunți) választott. Ezek együttvéve határoztak az ügybajos dolgokban (rumpeau legea). Ha az előljárók ollen valaki

alapos kifogást emelt, jogában állott a saját falujából, vagy a szomszéd faluból három más tagot választani. Az ellenfél szintén választhatott hármat, a kik a bíró elnöklote alatt aztán döntöttek a fonforgó ügyekben. Természetes, hogy az eljárás szóbeli volt, az ítéletről semmiféle írást nem vettek fel. Első szó a tanácsban a legöregebb előljáróé volt.

Az idézéseket a vornikok¹ eszközölték, kik felperestől egy aktusért egy garast kaptak. Innen van a románok között is a mondás: *Taci, eu am pus groșita!* (Hallgass, én tettem le a garast!) és: *vom vedea ce ne va da legea!* (meglátjuk mit ad majd a törvény). Az ítéletet a illetékes községek csak úgy hajthatták végre, ha az elmarasztalt ajtaja előtt nem látták a szokásos tiltakozó jelt (földbe szurt karó, tetején kalappal), a mit a nép *rapusia*-nak nevez. „Eskü-formulájuk így kezdődött: Sânt Sâmbca, Sânt Sâmbeni!“ stb.²

A parancsokat, utasításokat a hogytetőkről hirdették ki, úgy teszik ma is. Néhol ezekben a hirdetésekben a néphumor jelentkezik. Ime egy ily forma hirdetés:

„Te Crăciun te! Ereszkedjél le a hegyről a völgybe, ördög égjen a belsődben, mert megérkezett a faluba a *kék nyavalya* (végrehajító-féle hajdu) esizmásan, sarkán sarkantyúval; övezve van *teremteltével* (kard), nem eszik egyebet csak sült-tyuk-turót (töltött csirkét), pogácsát tiszta buzából, meg a tejnek a tetejét (tejfel). Azt parancsolja, hogy hajnalban a falu felett legyetek nógyökrös székérről.“³

Ugy a havasalji, mint a lapályon elterülő községek képe lényegesen különbözik a havasi községek képétől. — A lapályi községekben a házak már egy csoportban fordulnak elő. Ha nem is szabályos utcák, de szélesebb utak húzódnak mindenütt a községeken végig. Az utazó a lapályon elterülő községekben már gondosan bekerített udvarokat, kerteket talál. A kerti ipusztria fejlett; gyakran találkozunk gondosan ápoljt virágos kertekkel, gyümölcsösökkel.

¹ *Vornic*, *zvornic*, *dcornic*, a román fejedelemségben egy méltóság volt, kormányzóí értelmében. A ó-szlávban: *dvorniku*, *comes palatii*; *dcoru*: aula, domus. A magyarban: *udvarnok*: udvar.

² *Prânc* Teofil idézett munkája 112–115. lap.

³ Románban az utolsó rész: *și a poruncit că mâine în revărsat de să să fiți din sus de zori cu câte patru caré la doi boi.*

A házak egy-egy szűk ablakkal néznek az ut felő, a kilátás a ház frontja az udvarra, a gazdasági épületekre szolgál. Közvetlen az utra néző házak ritkák; az ut és a ház között rendszeren kis bekerített hely áll, mely gyakran virágos kortűl szolgál, többnyire azonban parlagul hever. A lakóházak közül a földesuri épületek, községháza, iskola és templom emelkednek ki.

Akár a lapályi, akár a havasi községeket vagyuk szemügyre, a községi életet illetőleg semmiféle oly hagyományra, a nép társadalmába átment őshintézmények valamelyes nyomaira nem akadunk, a mik némi világot vetnének a román-ság régi községi életére, szervezetére. Ez a körülmény megerősíti azt a feltevést, hogy a régi román-ságnál speciális nemzeti alapokon nyugvó községi szervezet nem létezett. A pásztor nép e tekintetben mindenütt, egész vándorlásában az idegenekhez alkalmazkodott. A Balkánban görög, albán és szláv hatás alatt állott, A görög és a bolgár hatást átvitte a saját fejedelemségeibe is, az állami szervezet itt sem volt sajátos nemzeti alapokra fektetve; a kormányzat egészen a bolgár mintára alakult; a jogszolgáltatásban pedig a *basilikák* vétettek át, a keleti császárság törvényei voltak általában érvényesek. Nálunk Erdély régi konstitúciója megsemmisítette a román-ság összes balkáni községi hagyományait. A *birău* (bíró) fogalma átment a nép vérébe s a kenézségek nyomait ma már Alsófehérvármegyében hiába keressük. Atvette nyelvébe a *vármegye*, *főispán*, *viczispán*, *főbíró*, *kisbíró*, *udvarbíró*, *szolgabíró*, *bakter*, *nemes* stb. (varmeghie, fişpan, viţişpan, fibirău, chişbirău, odobirău, solgăbirău, bacter, nemniş) szavakat; a magyar közigazgatás és törvénykezés rendszerébe beleélte magát.

A régi községi hagyomány maradványának vehetjük az *öreg*ek (*bătrâni*)¹ tekintélyét ugy a családi, mint a közügyekben. Az öreg^{ek} szava döntőleg hat s az ifjak az öreg^{ek} tekintélye előtt meghajolnak. *Vom vedea ce vor zice bătrâni!* (meglátjuk mit mondanak az öreg^{ek}) szokták mondani az ifjak s megnyugosznak abba, a mit mondanak.

¹ A latin *veteranus*, vicil, vieux. A kezdő latin *v* gyakran *b*-be megy át, *vervez* = berbecce; *vesica* = besica, hólyag.

Bár a nép ősi, pásztori hajlamai ellen volt, hogy szük határok között községben szervezeten éljen, bár a példák hosszú sorozata szólt a pásztor-nép prevarikáló természetével, még is be kell ismerni, hogy a nép szilajabb hajlamaival csakhamar felhagyott, törvénytisztelő, rendszerető, engedelmes tudott lenni. Ez a románságnak ma már közös jellemvonása. Bár Alsófehérvármegyében van néhány román község, melyben a nép elmaradottabb nevelésénél fogva a fennálló rend iránt a megkivántató érzéket nélkülözi, általában véve a románság községi élete ellen panaszt emelni nem lehet. Adóját pontosan fizeti; tanügyéért, egyházára szívesen áldoz; humanistikus intézmények iránt érzékkel bír; ha felvilágosítják, s megérti a dolgot, semmiféle közadakozás alól magát ki nem vonja; szereti hogy az ő községe rendben legyen, jó hirben álljon, s a hatóságok előtt becsülete legyen. A közterheket tehát minden további bírálat nélkül viseli, s ha tisztviselőiben, előljáróiban igazságot, becsületes szándékot, jóindulatot tapasztal maga irányában, sorsával minden bajai mellett is a nép meg van elégedve.

Közügyekben hozzá szokott a nép az engedelmességhez. Nem voltak jogai, csak kötelességei, a kötelességek hosszú sorozata türelemre, megadásra bírta. A hatóságoktól jövő intézkedést *parancsnak* (poruncă)¹ nevezi. Nála minden intézkedés: törvény, *poruncă*; azért mondja a porunca bírăului, szolgálőbírăului, vișșpanului, fișșpanului, (a bíró, a szolgálőbíró, az alispán, a főispán parancsa). Vagy mondja: *a poruncă bírăului* stb. (parancsolta a bíró). Minden parancs felett áll nála a *porunca împăratului*² (a császár parancsa); azt mondja erről:

¹ A szláv *poruka*-ból.

² Az a körülmény, hogy a román népnél Erdélyben a magyar király fogalma ismeretlen, arról tanuskodik, hogy a románság késői bevándorló. A Balkánban a görög császárokkal hozzászokott a nép az *impărat* (császár) szóhoz. Ezt a szót áthozta magával, s nálunk különösen alkalmazta a mindenkori uralkodóra. Az „*impărat*“ alatt különben mindig az osztrák császár értendő. Erdélyben a nemzeti fejedelmeket — *craiu*-oknak (cral, királynak) nevezték, — a mint kitetszik ez a nemzeti fejedelmek alatt nyomtatott román könyvek czímlapjaiból. Ha a románság a tulajdonképpeni Magyarországon és Erdélyben a honfoglalás előtt jelen lett volna, s századokon át látta volna

mare lucru-i porunca împăratului! (nagy dolog a császár parancsa).

Való, hogy a román nép a maga ügyes-bajos dolgaiban, községeiben, századokon át egyes alkalmazottaktól sok törvényteleniséget szenvedett s gyakran igazságával a kezében kénytelen volt tapasztalnia, hogy a törvény nem oly erős, mint némely ur; ezen csalódásai miatt bár gyakran megrendült benne a törvény erejében való hit, s jogérzetet benne még sem lehetet megfojtani; benne az mindannyiszor fellázadt, valahányszor a maga igazában magát megtámadva érezte. S bár a nép úgy tartotta s tartja a jelenben is, hogy „*legea e cum o fac domnii*” (a törvény olyan, a milyennek az urak esinálják), a törvénytisztelet nála magát állandóan fentartotta, a mi a nép általános jellemvonása gyanánt szerepel.

A régi időben átszenvedett törvényteleniségek, a földesuri tulkapásokkal szemben való védtelensége s a minden rendszerben nyivánuló visszaélés és tulkapás teremtette meg az utódoknál a jellemző mondást:

BCU Cluj University Library Cluj
 Ungurii cu aprobata și compilata
 L'o spânzurat pe tala. —
 Nemții cu aufnam și protocol
 L'o lásat cu c . . . gol!

(A magyarok az aprotatával s compilatával felakasztották apámat; a németek az aufnámmal és protokollal meztelenre vetkeztették.)

A román templom.

Különbséget kell tennünk a régi és az új templomok között.

A régi román templomok fából épültek, kiesinyek, szűkek. Ezt két okra vezethetjük vissza: a nép szegénységére és kulturai elmaradottságára. A templom építésben tehát

a magyar alkotmány fejlődését, a magyar király fogalma bizonyára erős gyökeret vert volna tudatában, s azt onnan minden nyom nélkül kinemirtotta volna mohácsi vész utáni időkben sürübben előforduló „császár” elnevezés.

hiányzott az izlés s az anyagi erő. Hozzátehetjük még, a mit már felemlítettünk, a román nép bevándorló nép volt, egyelőre megelégedett igénytelen külsejű fatemplomokkal is.

A régi templomok egyszerű, igénytelen külsővel bírnak; a fal sokhelyütt agyaggal betapasztva, vakolva s megmeszelve. A falakon kívül különféle alakok, szent képek, virágok vannak festve. E munkához a művészetnek semmi köze, alig elégíti ki a legprimitívebb igényeket. A falak törpék, egy-két arasznyi ablakkal, az ajtón csak lehajolva juthat be az ember a templom belsejébe. A fatemplom négyszög alakú, egy vagy több tornyocskával, a melyek hegyes háromszögbe végződő zsindelelyel vannak befedve.

Ma már a legszegényebb egyházközség sem építi templomát fából, hanem kőből, vagy téglából, az igényekhez és népességhez képest nagyobb arányokban, csinnal; a fedézet eszerép, vagy zsindelely; a torony több helyütt bádoggal van fedve.

Ugy a régi, mint az új templomoknál a belső beosztás ugyanaz. A templom belseje három részből áll: az *oltárból*, a presbiteriumból, illetőleg a templom *hajójából* és a *pitvarból*.

Az *oltár* (altariul) a templom napkeleti részét foglalja el; itt áll az asztal, a melynél a pap szolgál vagy misézik. Az asztal körül nyugszik, abba van elhelyezve az ereklye (moaştele) valamely szenttől, mit a püspök szokott a templom számára a templom szentelésekor megküldeni. Az asztal két-három, sőt több finomul kivarrott, csipkézett asztalkendővel van betakarva; az asztalkendőket többnyire az egyházközség nőközönsége állítja elő, gyakran megvásárolják. Az asztal közepén, szemben a szolgáló pappal nagyobb fa- vagy érezkereszt van elhelyezve, a feszülettől jobbra és balra 2—6, fából vagy érezből szépen kidolgozott, megaranyozott gyertyatartó áll. Az asztalon látható az *antimis*, finom vászonból vagy selyemből négyszög alakban készítve, melyen a szentírás áll; a lelkész balján a szertartásos könyv van elhelyezve. Az oltár helyiségében áll a szekrény, melyben a szent edényeket és a papi öltönyeket tartják; az asztal, a melyre a kegyes adományokat gyűjtik össze s a melyen a

miséhez vannak előkészítve. A helyiség falai szent képekkel vannak teleaggatva; ott vannak a koszoruk (cunună) is, a melyekkel az új házaspárokat megkoszorúzták. Itt áll a füstölő (chedelnița) is.

Az oltárt a templom hajójától az ugynevezett *iconostas* választja el; egy fal, a melynek a templom hajója felőli részén különféle szent képek vannak festve. Ezt az oltár homlokzatának (fruntariul altariului) is szokták nevezni. Az *iconostas*ba három ajtó van bevágva, a közbelső kétszárnyu, *császári vagy főajtónak* (usa împărătească) neveztetik. A főajtótól délre eső ajtónál Krisztus, az éjszakinál pedig Szűz Mária képe áll. A fal és az éjszaki ajtó közötti részén az *iconostas*nak van felfüggesztve a templom *védsszentjének* képe (hram). A fal és az éjszaki ajtó között szintén valamely szent kép függ. Az *iconostas*nak az a része, a mely a három ajtó felett a templom egyik falától a másikig húzódik, a szentírásból különféle szent jeleneteket ábrázol: gyakran a 12 apostol, csodatétel stb. Az *iconostas* rendszerint a templom bolthajtásáig nyulik fel; nagyobb templomokban azonban nem oly magas és keresztbe végződik. Az *iconostas* párkányán sokhelyt gyertyatartók vannak elhelyezve; a halottak koszorúi is ráaggattatnak.

Az *iconostas* előtt a templom földjén két nagy gyertyatartó áll. A déli és a főajtó közötti részen kis asztalon a szentírás s valamely szentkép arra szolgál, hogy a templomba érkező férfiak előtte meghajoljanak (mătania) keresztet vetve azt megcsókojják. Ugyanezt teszik a kimenetkor is.

Némely templomban az *iconostas* előtt emelkedetebb hely látható, a mit preszbiteriumnak neveznek. Itt vannak elhelyezve a *kántorok, diákok padjai* (strana cantorilor sau a diceilor). A hol nincs preszbiterium, ott a kántorpadok az *iconostas* mellett, a templom hajójában nyulnak el két oldalt a falak mellett.

A *templom hajója* a pitvarig terjed; kövel, téglával, rendszerint azonban deszkával padolva. A hajó falai, mint az oltári, s néhol az boltozat is szent képekkel vannak díszítve. A szegényebb templomok belül egyszerűen be vannak me-

szelve. A templom hajóboltozatáról két vagy több csillár esüng lefelé. A hajóban nincsenek ülőpadok; ez ellenkeznék a gör. rítus tételeivel; két oldalt a fal mentén állanak az úgynevezett *lavița-k*, — *seau*n (pad vagy szék) minden ember számára külön elrekesztve. Az efféle székek egyes családok tulajdonai; a tulajdonjogot a templomtól bizonyos összeggel lehet megszerezni. A székekbe rendszerint az öregek ülnek, az ifjabbak állva hallgatják a szent misét (*slujbă*).

A *pitvar* (tindă) a templomnak harmadik részét képezi mely a hajótól egy fa-, vagy vasfallal, rácsossal van elválasztva. E falmentén vannak a templomi zászlók (*praporii*) elhelyezve. A pitvar falai szintén szent képekkel vannak felczizomázva. A pitvar fő részén látható egy *tetrapod*, kicsinyke asztal, a szent képekkel, vagy kereszttel, mint a férfiaknál láttuk, mely előtt a bejövők keresztet vetve meghajolnak (*să inchină*) s azt megcsókolják.

A templom hajójában állanak a férfiak s a gyermekek, a pitvart az asszonyok foglalják el kor és rang szerint, az öregek előbb, az ifjabbak hátrább a torony felé. A templomba mindenki a pitvaron keresztül lép be.

Az újabb templomok már *chorussal*, (karzattal) is bírnak, azt rendszerint az iskolás fiugyermekek foglalják el.

Külsőjét és környékét tekintve a román templomnak a következőket jegyezhetjük meg.

A templom fekvésében általános a szabály, hogy az oltár keletre, a torony nyugatra nézzen. A fedélzeten az oltár felett keresztbe végződő tornyocska áll; a templom pitvara felett emelkedik a nagy torony, a melyben a *harangok* (*clopot*) és a *tóka* (*toacă*) vannak elhelyezve. A torony magas, hegyes; tetején kereszt diszeleg; némely templom a nagy torony körül négy kisebb tornyocskával bír. Sok templomnak nincs tornya; a harangok itt a templom mellett, fából toronyalakba épített állásfélébe vannak elhelyezve, a melynek neve *clopotniță*, harangláb vagy harangtartó.

A templomnak rendszerint két harangja van, egy kisebb és egy nagyobb. Több templomnál három harang is van. A kettőt vagy a hármat együtt csak vásár- és ünnepnapkor, a felnőttek temetésekor, nehéz idő közeledtével huzzák, ekkor

azért, hogy a jég a határt el ne verje. A gyermekek temetésekor a kis harangot kongatják. Tűz esetén a harangot félreverik (intr'o ureche, egy föltre).

Mikor a pap misézni kezd (intră în slujbă), a tókát varrik, mely rendszerint a toronyban áll felakasztva a harangok közelében; sokhelyt a templom falára az ajtó közelében van erősítve. Némely templomnak két tókája van, egy vasból, egy fából, melyeket fölváltva szokás verni.

A torony ablakaiban gyakran látunk egyes zászlócskákat lengeni, ezek az elhalt legények vagy leányok emlékeztének szólnak.

A templom külső falai mellett deszkapadok vannak alkalmazva; azokat leginkább a fiatal leányok használják, kik a templomba be nem férhettek.

A temető rendszerint a templom körül terül el (tintirim, temeteu); ide temetkeznek a hivek; közel a templom falaihoz az elhunyt papok sirjai fekszenek. A sirok fakeresztekkel, vegyes köemlékekkel vannak megjelölve; a feliratok az elhunyt életkörülményeit örökítik meg. Ma már közegészségügyi intézkedéseknél fogva a temetőhelyet a falun kívül határozzák ki.

A templomhoz tartozó terület sánczczal, fa, sövény, vagy élő bokor-kerítéssel van megvédelve, s többnyire gyümölcsfákkal van beültetve. A templom eresze szent hely, alatta nyugodtan pihenhet az ember, semmiféle megrontásnak kitéve nincs. A templom ereszében semmiféle gonosz szellem nem lakik, mint általában hiszik a házak erezeiről.

Alsófehérvármegye román egyházközségeiben még igen sok a fatemplom. Ezek ki vannak mutatva részletesen az illető egyházak sematizmusaiban. A fatemplomok száma azonban napról-napra apad s növekedik a szép, esinnal épített kőtemplomoké. Legszebb a balázsfalvi gör. kath. katedrális templom. A havasi községekben, mint Zalatnán, Abrudbányán stb. szép nagy templomokat lehet látni.

A szent képeket az egyházközségek egyes piktoroktól szerzik be. Vannak naturalista, sokszor egészen paraszt festők, a kik utmenti fészületeket, fali- néhol oltárképeket vál-

lálnak el; a szegényebb templomok számára ezektől szerzik be a megkívántató képeket, ezekkel végeztetik a templom festését is. Az oltár fa-faragványát is egyes ügyes román iparosok állítják elő. — A nép szükségletét szent képek tekintetében a *mikolaiak* (Nicula, bucsujáró hely Szolnok-Dobokamegyében, Szamosujvár mellett) fedezik, a kiknél az üveg-festészet nagyon elterjedt. Kis négyszög alakú színes képek ezek; a melyekben ugyan sem művészet, sem izlés nincs, de a melyek a nép igényeit kielégítik, mert olesók, szent helyről valók s megbízható román termékek. Egy-egy ilyen képnek az ára 15—30 kr. A mikolaiak (iconari, képárosok) bejárják az országot, háznak s meglehetősen jövedelmet biztosítanak ez iparágnak.

Igy háznak a papi öltönyökkel is (faloane). A házalók (falonari) bejárják az országot, régebben egész Romániát, s igen jó üzletet csinálnak. Portékáikat többnyire hitelbe adják, csak a gazdagabb templomok vásárolnak készpénzen.

A románság valóságos, istenfélő nép. A templomot rendszeren járja, imádkozik. Elkárhozott és mélyen megromlottnak tartják azt, a ki legalább nagyobb ünnepek alkalmával nem megy a templomba. Vallásához, egyházához, templomához való ragaszkodása példányszerű. A román egyházak hívei nem cserélnék vallást. A múltban a nép hitébe különféle befolyások következtében sok eretnek elemet vett fel; a bogomilok, a paulinusok tanai erős hatást gyakoroltak reá; Erdélyben a protestáns fejedelmek alatt a 17-ik század végig, a mikor a Rómával való unió megkezdődött, ez a nép hitben és egyházszerzetben részben kálvinista volt,¹ de ő azt a sok idegen hitbeli elemet a maga ősi hitvilágával oly szerencsésen olvasztotta össze, hogy az által magába, egyházába forrasztotta mindig a népet, a melytől egyes tanokat átvett, hogy az idővel, görög ritusú és román nyelvű lett, s a román egyházba és néptestbe olvadt be. Így pusztult el a magyarság is, s a kálvinista vallás is több helyt Erdélyben, — lett mindkettőből román.

¹ Lásd: Dr. Grama Sándor: Instituțiunile calvinești în biserica românească din Ardeal (Kálvinista intézmények az erdélyi román egyházban). 460 l.

Megtörténik, hogy a görög keleti egyházhoz tartozó hívő átmegy a görög katolikus egyházba és viszont; néha egész községek változtatnak ilyképpen egyházat, de arra nem igen akadt példa, s a vallások szabadgyakorlata mellett fehér holló számba megy, hogy egy-egy román ember protestáns vallásúvá legyen. Az ilyent a nép *págân*-nak (pogány) nevezi.

Moldován Gergely.

LAKODALMI SZOKÁS AZ AVASBAN.

Mint minden nép, úgy az avasi nép is a mi a civilizációt illeti, a fejlődés és haladás sok processzusán ment keresztül, de az ősi szokásokhoz azért annyira szívósan ragaszkodik, hogy azokon az idők hosszú sora legkevésbé sem volt képes változtatni. Ezek különösen a lakodalmi és halotti szertartásoknál nyilvánulnak legnagyobb mértékben.

Ha összehasonlítjuk az ó kori népek társadalmi szokásaihoz, úgy a menyegzői, mint a halotti szertartásoknál legtöbb görög vonást találunk az avasi román népnél. De legnagyobb természetesen azon szokások száma, melyek csak e nép sajátjaiban nem pedig a görögök vagy a rómaiak társadalmi szokásaiban találhatók fel.

Az avasi román ifju a 16-ik évtől kezdve már a legénykorba lép át. Mint ilyen, részt vehet a tánczban. Ehez megkivántatik, hogy jól tudjon tánczolni s ha feltűnni akar, a sarkantyut ütem szerint jól összeütni úgy, hogy az minden ütésnél taktus szerint menjen, mert másként a legesekélyebb eltérés is, a legnagyobb szégyenbe hozza az illetőt. De ezeknél lényegesebb kellék, hogy jól tudjon tánczközben declamálni. Ez abból áll, hogy a legény érzelmeinek kiabálva, rimes versekben ad kifejezést. A táncznak ez a legérdekesebb oldala s ez ugyan lényeges oldal, mert a legtöbb esetben arra is el lehet készülvé a legény, hogy valamely társától megtámadásnak lesz kitéve s ha nem képes rögtönözve szintén versben visszafelelni, a legnagyobb szégyen éri el s a tánczot abban kell hagynia. Sokszor megtörténik, hogy egyik fél sem tudja a másikat legyőzni a szóharezban; ilyenkor a kés meg a villa dönt köztük.

Az anyagot az efféle versekhez a legényéletből merítik.

Igy pl. egy leányt két legény szeret meg és akkor ezek, mint vetélytársak, a mit csak tudnak egymásra mondani, versekbe szedik s úgy mondják el. Ezekhez aztán a többi legények is hozzá szólnak szintén rimelve, részben mint védők, részben mint vádlók s sokszor megtörténik, hogy a szenvedély oly magas fokra hág ilyenkor, hogy a táncz vége valóságos csata, a mikor rendszeren 4—5 legény a csatatéren marad.

Nem is gondolná az ember, hogy minden avasi legény egy népköltő, ki hallgatag óráiban mindig a versfaragáson töri az eszét, mert másként mint legény a tánczban nem állhatja meg a helyét.

A legény tánczközben ismerkedik meg a leánynyal s ha megszereti, ideáljává avatja fel az által, hogy egy jól sikerült s a kritikát minden tekintetben kiállott táncz után nyilvánosan megöleli és megcsókolja. Az ilyen leány ezután úgy szerepel, mint az illető legény kiszemeltje: többnyire mindig vele tánczol, vele foglalkozik, mikor nincs táncz, bőjti vasárnapokon nyilvánosság előtt, őt tartja ölében.

Mikor először látja az ember az ily eseteket, azt hinné, hogy itt az erkölcsi romlottság netovábbja van, pedig ellenkezőleg: a legény a leányt megöleli, megcsókolja, ölében tartja anélkül, hogy az erényességében és tisztességében egy parányi csorbát is szenvedne; de a praxist a szokás nem csak megengedhetőnek tartja, hanem meg is követeli annyira, hogy az a leány, ki ilyen tisztességben nem részesül, úgy tekintheti magát, mint a ki le van nézve. Természetesen az ily esetek mindig legnyilvánosabb helyen s többek társaságában szoktak megtörténni.

A legény, táncz-multság után estefelé haza szokta kísérséni a leányt s az anyjának, vagy apjának számba adja. Vele aztán nem találkozik csak a következő vasárnapon, mert az esténként való odajárás nem illik.

Ha a legény szülői arról győződtek meg s a közvélemény is azt tartja, hogy a kiszemelt leány neki való, akkor megkérlik a leányt annak szülőitől s ezzel megkezdik az alkut. A házassági kérdésekben ez a leglényegesebb kérdés, mert rendszeren ettől függ, hogy létre jön-e valamely házasság

vagy nem. Az alku természetesen a hozományra vonatkozik, a mikor a vőlegény apja kér, a leányé pedig ad.

Ez eltart hónapokon, sőt sokszor éveken át, mert nagyon ritka az az eset, mikor a felek már az első lépéskor teljes megállapodásra juthatnak.

A hozomány a leány szüleinek anyagi állapotához képest áll: négy ökör, két tehén, 20 drb juh, 2 drb sertés, 3 kecske, 4 tyuk s bizonyos összegű pénzből, bár ez utóbbi csak ritka esetekben szerepel. A legény apja viszont ad fiának: házas telket, jó karban lévő többnyire új házzal, két ökröt, külső földet, szántót és rétet, meg a szükséges gazdasági eszközöket.

Legtöbb esetben az alku, vagy mint mondani szokás a vásár valami csekélységen pl. egy kecske árának a differenciáján hiusul meg. a mikor természetesen a tervezett házas-ság is félbe marad; pedig az alatt míg az tart, két kecskének az árát is kiadják pálinkára.

Sem a legénynak, sem a leánynak, az alkuba beleszólása nincs, arra befolyást nem gyakorolnak, s ha bá mily módon is szeretik egymást, feltétlenül alá kell vetniök magukat a szülők határozatának e tekintetben.

A leány földbeli hozományt nem kap, csak azon esetben, ha egyetlen gyermeke szüleinek. Az csak a fiukat illeti, mint a kik fenntartják az ősi nemzetiséget. A születés és származásra igen nagy sulyt fektetnek s ez a kaszt-szellem a lehető legnagyobb mértékben van kifejlődve az avasi nép-nél. Arra különben gondot fordítanak, hogy a leány születés, származás és rangra a legényhez illő legyen.

Az ősrégi, autochon családok csak a maguk körből házasodnak s különösen idegent még a szomszéd faluból sem tűrnek meg maguk közt, mert az már jövevény. A szülőföld-höz való ragaszkodás érzete igen nagy mértékben nyilvánul e népben. Azt, ki a maga falujában nem tud boldogulni, haszontalan és semmire való embernek tartják. Itt igazán, hogy — bár öntudatlanul — szorosán szem előtt tartják a nagy költő intelmét: „A nagy világon e kívül, nincsen számodra hely . . .“

A legtöbb menyegző mint a régi görögöknél január és

február hónapban (farsangon) történik. Az evvel járó ceremóniák, áldozatok bemutatás, a nászmenet a vőlegény házához, hol a vőlegény édes anyja fogadja a koszorúkkal — itt a menyasszony haja ércpénzzel is feldiszített — új párt, énekek, lakoma, ajándékok nyújtása stb. mind régi vonásokra vallanak.

Maga az aktus különben oly sok formalitáshoz van összekötve, hogy ezekről egész kötetet lehetne írni.

A menyegző általános örömtény lévén, abban részt vehet mindenki a faluból. De az előkelő osztály, az ugynevezett bokotánok, itt is külön kasztot képeznek, külön mulatnak, a mikor nem-bokotánnak félre kell huzódnia.

Ez különben nem csak ilyenkor, de általában a közéletben mindig így van. A bokotánokból lesznek a községi bírák, egyházi gondnokok, a templomban őket illeti az első hely, övék a legjobb föld s a hol lehet el is nyomják a nem bokotánokat, a miért természetesen sokszor elkcseredet harcz fejlődik köztük.

Ez már a római patricziusok és plebejusok közti küzdelemre emlékeztet, mert hiszen tudvalevőleg a plebejusok véres harczok árán kivitték, hogy a szenátusban helyet foglalhattak, de a döllyös patricziusok nem engedték meg sem a szenátori méltóság jelvényeit a biborszegélyt és vörös cipőt viselni, sem pedig ha tanácsadásról volt szó, véleményüket szabadon élő szóval nyilvánítani, hanem csak — lábbal. Ezekhez hasonló eljárással itt is találkozunk. Ha valami gyülekezet van, reudesen a bokotánok viszik azon a szerepet, mindig csak a saját érdekeiket tartva szem előtt, s ha valaki az ellenkező nézetten mer felszólalni, azonnal letorkolják s nem engedik szóhoz jutni többé. Erre a nem bokotánok mindig el vannak készülve, azért a legtöbb esetben többnyire alá vetik magukat a bokotánok rendelkezéseinek. Ősidők óta általánosan bevett szokás, hogy mint — mint a fentebbiekből is láthatjuk — az avasi román népnél a házassági kérdésekben többnyire az érdek játsza a főszerepet, a vonzalom, szeretet, vagy mondjuk: a szív felett. S csodálatos, hogy míg másutt az ily anyagi érdeken alapuló ész-házasságok

többnyire tragikus véget érnek, addig az avasiak a legboldogabb családi életet folytatnak.

A családatya korlátlanul intézkedik családjá felett; mind a nő, mind a gyermekek feltétlen engedelmességgel tartoznak neki. A nő férjét, mint a ház urát, engedelmesen követi minden tétőben. Az utczán vagy más nyilvános helyen viláért sem menne férje oldalán, hanem csak követi, mert az utczán egymás mellett haladni a nő részéről férjével szemben a legnagyobb illetlenség. A férj végzi a külső munkát és vezeti a gazdálkodást, a nő otthon felügyel a gyermekekre, vezeti a háztartást és el kell végeznie a vászonnemű munkát — a szövést és fonást. E tekintetben az avasi nők nagy ügyességet fejtenek ki, s különösen mi a himzést illeti, valóságos remek példányokkal találkozunk nem egy helyen. Különben majdnem az összes munkaneműt maguk a nők állítják elő, csak a boeskor-, meg esizmaért kell pénzt kiadni s miután nincs más kiadásuk, a kiben van szorgalom és igyekezet, könnyen boldogul.

A BIKSZÁDI ZÁRDA KELETKEZÉSÉNEK NÉP- MONDÁJA ÉS TÖRTÉNETI MULTJA

Szatmármegye északkeleti részében az avasi kerületben fekszik Bikszád község. Két dolog teszi nevezetessé Bikszádot: a Szt. Bazil-rend zárdája és a gyógyfürdő. Előbbi a lelki, utóbbi a testi betegségek ellen nyújt gyógyírt.

A bikszádi zárdá mióta a mostani főnök: Pásztory Árkád áll az élén, egyre nagyobb látogatottságnak örvend. A főnök ur előzékenysége, magyaros vendégszeretete s a kiváló figyelem, melylyel vendégeit körül szokta venni: igen kellemes benyomást tesz az idegenre

Ennek tulajdonítható, hogy nemcsak Szatmár, hanem más vármegyéből is sokan és sok notabilitás örömmel keresi fel a zárdát, kik mindannyian egy-egy édes emlékekkel távoznak el onnan.

A zárdá a fejlődés sok processzusán ment keresztül, de oly magas nivón egyszer sem állott, mint most.

A mily érdekes a zárdá történeti multja, épp oly érdekes annak keletkezésére nézve a nép. ajkán forgó *monda* is, mely összefüggésben áll egyszersmind a fürdő keletkezésének mondjával is.

A monda szerint a Finta-nemzetség egyik őse igen dús-gazdag ember volt. (A Finták ma is előkelő gazdag emberek Bikszádon.) Volt neki sok földje, ménese, ökrei, juhnyája stb. Pénze pedig annyija volt, hogy vékával mérte.

De a nagy vagyon nem nyújtott neki böldogságot, mert nem volt egyetlen egy gyermeke sem.

Ekkor történt, hogy egy juhász a község melletti hegyen juhái legeltetése közben egy fának odvában megpillantott egy Szűz Mária-képet, mit felvévén, tüsszőjébe tett.

Este mikor hazaterelte juhait s lefeküdt, a tüzstöt rendszer szokás szerint feje alá tette; de másnap reggel, mikor felkelt, a képet már nem találta benne.

Erre ismét a lelhely felé hajtotta juhait s nagy bámulatára a kép megint ott volt, a hol azelőtt való napon lelte. Az eset többször ismétlődött, miközben azt közölték a vidék papjaival, kik a képet és lelhelyet szentnek nyilvánították s rögtön megkezdődött a bucsujárás. A szenthelyen aztán a hívők mindjárt zárdát építettek s annak élén egy igen szentéletű, idegen férfiú állott, de miután az a hír volt elterjedve róla, hogy nagyon sok pénze van: egy éjjel a rablógyilkosok rá mentek s kegyetlen módon meggyilkolták.

A szent helyet igen sokan keresték fel s ezek közt természetesen az öreg Finta is, kinek imája, hogy feleségének gyermeke legyen, meghallgattatván: felesége nemsokára egy gyönyörű leánygyermekkel ajándékozta meg, Flórával, kit szépségénél és derékségénél fogva mindenki az Avas tündérének nevezett el.

Büszke is volt az öreg Finta Flórájára, mert gyönyörű hajadonná fejlődvén: ő is választhatott már magának, ha menyet nem, de legalább vőt. A választás egy szintén igen gazdag ember fiára esett, kit a falu legényei közül legmúltóbbnak tartott Flóra kezére.

Csakhogy az öreg kifelejtette a számításból, hogy a vásár sokszor nemcsak kettőn, hanem hárman is áll. Így volt ez most is. Ő a feleségével megegyezet a leendő yő személyére nézve s mint az avasi népnél ma is szokás: az *alkut* anélkül, hogy Flórárt megkérdezték volna, megkötötték.

De Flóra másként gondolkozott. Ő is választott magának vőlegényt s az nem volt más, mint a szintén előkelő származású, de nem aunyira gazdag *Juon*.

Néki épp oly érzékeny szive volt, mint öreg apjának számító esze. *Juont* szerette mint a nemeslelkű s bátor férfiak mintaképét, kit szépségénél, derékségénél és vitézségénél fogva a közvélemény is Flórának szánt, csak az öreg Finta nem akart erről még tudni sem.

„Apám egyetlen leányod vagyok, de ha nem adsz hozzá *Juonhoz*, nem leszek többé leányod, — fakadt ki Flóra.

„Leányom, egyetlen leányom vagy, de ha nem mégysz hozzá *Vaszilyhoz*, nem kellesz többé leányomnak“ — volt az öreg válasza.

Ezzel a kérdés meg volt oldva.

Az öreg Finta nem látta többé leányát, mert Flóra azonnal eltávozott a szülei háztól, felkereste Juont s ott, a hol addig Juon juhái őrzése közben esténként a havasi kürt lágyan csengő dallomában is szokta éreztetni Flóra iránt érzett igaz szerelmét: *három napon át folyton sirallák remélt, de meghiusult boldogságukat. Harmad nap múlva aztán nyomtalanul eltűntek a levegőben, de ott rögtön három forrás bugyogott ki a földből, melynek vize kissé sós s oly tiszta, mint a könny, melyben ha valaki megfürdik s a zárdánál imádkozik: feltétlenül eléri a boldogságot, mit Flóra és Juon örökre elvesztettek.*

Ez a monda, mely mint látszik, a képzelőerő gazdagságában s a mythicus elemek szövésében nem szenved hiányt, a mi kerekdedséget ad neki s mint ilyen, századokon át fentartotta magát az avasi nép ajkán.

Eddig a monda. Most nézzük meg a zárda keletkezésének történetét.

I. Lipót bizalmasa Kollonics bibornok-érsek többek közt a görög nemegyesülteknek a nyugoti egyházhoz való visszatérítését is ezéül tüzte ki magának.

Ugy látszik ez időtájban az avasi román nép görög nemegyesült volt s a térítés munkája itt is szükségesnek mutatkozott.

Kollonics kárdinális e teendővel Károli. Esaiás trapezunti szerzetest bizta meg, ki a görög katolikusoknak Szatmár- és Biharmegyében 1689-ben apostoli biztosa is lett. Esaiás atya az Avasba érkezvén, azt a helyet, hol a bikszázi zárda áll, nagyon megkedvelte s mert magányos természetének a külvilággal való érintkezést elkerülendő alkalmasnak mutatkozott: az avasi nép segítségével ott mindjárt fel is építette az első templomot és zárdát.

De 1704-ban a Rákóczy felkelésben Szuhay Mihály „ó-hitű nemes“ vezérlete mellett résztvett avasi kurucok rá-törték a zárdára, azt felgyújtották, az apátot meggyilkolták; a zárda legrégibb emlékei szerint azért, mert Szuhay törvé-

nyes nejét magától elűzte s testvérének nejével folytatott bűnösviszony miatt az apát egyháziátok alá votette.

E felfogás azonban tény, mert ez politikai gyilkosság volt, mint a milyen akárhány fordult elő a korban.¹

Esaiás atya meggyilkoltatása után a zárda² pusztulásnak indult. Néha-néha felkereste ugyan egy-egy szerzetes, de állandóan egyszem maradt ott s így a zárda mintegy ötven évig pusztán maradt.

Végre 1759-ben az avasi papság és nép többszöri kérelmére Olsavszky Emanuel munkácsi püspök a Szt. Bazilrendből szerzeteseket küldött oda s az avasi és ugoesai hívek adakozásából 1769-ben fel is épült a mostani kőtemplom, mely a zárda jelenlegi főnökének finom esztétikai érzékre valló renoválásai folytán, ma a kor igényeinek megfelelő díszben áll.

Marosán Viktor.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

TALALÓS MESÉK.

1. Hogyan esik a hó? (fehéren).
2. Hány kenyér sült esztendeig? (egy sem).
3. Ha felhajtják, fehér; ha leesik, sárga. Mi az? (tojás).
4. Miért varrják a subára a gallórt? (hogy le ne essék).
5. Láttál-e kenderből tornyot? (mikor kenderbe álltam).
6. A kemenezét miért csinálják a házba? (mert a házat nem csinálhatják a kemenezébe).
7. Hogy hajtánál egy ludat négyfelé?
8. Nekem olyan kis fiam van, a ki egyidős az atyjával. Mi az?
9. Vizen megyen, nem locsog; nádton megyen, nem zörög. Mi az?
10. Hány tojást tudnál éhomra megenni? (egyet, mert a többi nem volna éhomra).

¹ V. ö. az „Ungaria“ múlt évi 2. és 3. számában: „Az avasi oláhok a Rákóczy-forradalomban“ című dolgozatomat.

11. Tizenkét vadász elment vadászni; találtak tizenkét ruczát. Kiki meglötte a magáét, s mégis tizenegy repült, el, — hogy lehetett az? (Kiki-nek hívták az egyik vadászt).

12. Egyik testvér mondja a másiknak: Adj nekem egy darab jószágot, hogy háromannyi legyen nekem, mint neked. Nem ugy, bátya! Kend adjon nekem egyet, hogy az enyim is anyi legyen, mint a kendé. Hány darab jószága volt egyiknek-egyiknek? (az öregebbnek 5, a kisebbnek 3).

1.

A világot átéri
Mégis egy tyuk átlépi.

(A korók vágás.)

2.

Két krajezár ára
Még se fór a házba.

(A gyertya világ.)

3.

Tiszta fényes születésem
Lucskos, sáros temetősem.

(A hó.)

4.

Négy tesivór egymást kergeti,
De soha el nem érheti.

(A koci kerék.)

5.

Elöl megyen fónyecske
Utána megy fohórke,
Fel van a farka kötve.

(Tű és czérna.)